

ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ У СОЦІАЛЬНОМУ ТА ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРАХ

УДК 37:005.336.2

О. П. Шестопалова, Н. І. Шулюк

ПРОГНОЗУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ ТА ВИБІР ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ МАЙБУТНІМИ СТАРШОКЛАСНИКАМИ МЕТОДАМИ ПРОФІЛЬНОГО ОРІЄНТУВАННЯ

Реформа освіти висвітлюється під кутом зору докорінної зміни змісту та структури профільної старшої школи. Зроблено огляд нової концепції профільного навчання в школі, виокремлено проблему вибору та відповідальності за нього в житті старшокласника. Проведено аналіз досвіду американської освітньої системи у психологічному супроводі профілізації, представлено систему допомоги у виборі профілю за підтримкою фахівців служби "Тайденс", обговорено проблемні питання, з якими стикались американські освітяни в ході впровадження профільної освіти. Узагальнено досвід США в побудові системи зв'язку між школою і батьками учнів, оцінено ефективність різних варіантів диференціації навчання в основній школі з погляду забезпечення готовності до вибору освітнього профілю. Проаналізовано наявний у цій галузі вітчизняний досвід та звернено увагу на різні підходи до тлумачення поняття "готовність до свідомого вибору освітнього профілю", конкретизовано та уточнено його зміст; з'ясовано роль профільної орієнтації у виборі старшокласником освітньої траєкторії та прогнозуванні професійної кар'єри. Наведено дані опитування старшокласників та їхніх батьків щодо доцільності принципових змін у структурі освітньої програми та викладанні дисциплін у старшій школі. Виокремлено найвизраźніші тенденції у ставленні батьків та старшокласників до таких змін і ті питання, які викликають у них сумніви та занепокоєння. Виявлено низку суперечностей щодо підходів, що наразі практикуються в психолого-педагогічному супроводі вибору освітньої траєкторії здобувачами базової середньої освіти. З'ясовано напрями дальших досліджень, проблематика яких пов'язана із системою профільної орієнтації та відповідною діагностикою, а також можливими соціально-психологічними та соціальними наслідками такого реформування.

Ключові слова: освітня реформа, профільна орієнтація, готовність до свідомого вибору навчання за профілем, вибір освітньої траєкторії, прогнозування кар'єри, профільна старша школа, нова українська школа.

О. P. Shestopalova, N. I. Shulyuk

FORECASTING A CAREER AND CHOOSING AN EDUCATIONAL TRAJECTORY FOR FUTURE HIGH SCHOOL STUDENTS BY MEANS OF PROFILE ORIENTATION

The educational reform is enlightened in terms of radical changes for the contents and structure in school specialized education. It is made the overview for the new conception in school specialized education; the problem on the life choice and responsibility for it among high secondary school students is pointed. It is the

analyzed the American educational system on the psychological support of profilization, the counselling system in the occupation choice by means of the “Guidance” specialists support service, the different issues the American educators faced during the specialized education implementation. It is presented the USA experience in building the connection between parents and their children; it is evaluated the effectiveness of the variety of differentiation in school education due to the viewpoint of readiness to make a career choice. It is analyzed the Ukrainian experience in this field, and there are outlined the different approaches for the term “readiness for conscious education choice”, its content is clarified, the role of specialized orientation in the future career forecasting is found out. There are given the data responses from the survey among parents and their children on the necessity of solid changes in the school curriculum and in secondary school disciplines lecturing. There are singled out the tendencies in parents’ and students’ responses to these problems, some anxious moments in the survey are outlined. There are identified the contradictions in psycho-pedagogical approaches to guide the choice of educational orientation among secondary school students. There are found out the further directions in researching the specialized orientation and its diagnostics, as well as possible social-psychological consequences in such kind of reforms.

Key words: educational reform, specialized orientation, readiness to the conscious specialization choice, the choice in educational direction, career forecast, specialized secondary high school, new Ukrainian school.

Постановка проблеми. Освітня реформа в Україні ставить перед суспільством важливу мету – це виховання і соціалізація особистості. Така особистість має усвідомлювати себе громадянином України і бути здатною до життя в суспільстві та в умовах цивілізованої взаємодії з природою, постійно прагнути самовдосконалення і вчитися впродовж життя, бути готовою до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності і громадянської активності [1].

На третій стадії реформування (2023–2029 роки), зокрема, передбачається затвердження стандартів профільної середньої освіти на основі ідеї інтегральних та спеціальних компетентностей, формування мережі закладів III рівня (профільної старшої школи) та створення системи незалежного оцінювання професійних кваліфікацій випускників професійного профілю старшої школи за відповідними напрямками [там само]. Початок роботи старшої профільної школи за новими освітніми стандартами – не пізніше 2027 року. З огляду на це наразі створюються передумови для скорочення тривалості бакалаврських програм вищої освіти в середньому на 45 кредитів [2].

Допрофесійна спеціалізація знань передбачає вибіркове навантаження на інтелект та інші характеристики випускника базової середньої школи. Без грамотного психологічного супроводу зростає ризик помилкового вибору освітнього профілю, що матиме негативні наслідки для подальшого професійного вибору старшокласників. Саме соціальна важливість такого супроводу обумовлює актуальність дослідження – визначення суті профільної освітньої орієнтації для формування у випускників базової середньої школи готовності до свідомого вибору освітнього профілю в умовах нової української школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні у 8-9-х класах закладів загальної середньої освіти склалася така ситуація, що підліткам часто доводиться робити вимушений, неусвідомлений вибір профілю подальшого навчання. В умовах несамостійного вибору освітньої траєкторії звичайні вікові завдання підліткового віку постають перед учнями в спотвореній формі. Наприклад, завдання становлення часової перспективи та планування майбутньої кар'єри перед дитиною взагалі не ставиться, оскільки в більшості випадків це завдання за неї “вирішують” батьки. У результаті не створюється “образ майбутнього”, не спрацьовує життєве антиципування. Як наслідок, підлітки втрачають навчальну мотивацію у відповідальний період вибору подальшого освітнього профілю.

Ідея профілізації старшої школи далеко не нова, проте саме в умовах реформи вона набуває дещо іншого звучання: вибір профілю дає старшокласнику можливість зосередитися на тих галузях знань, які потрібні йому для кристалізації майбутніх професійних планів. Профільну орієнтацію варто спрямувати на розвиток особистісної активності учнів, переосмислення некритично засвоєних від дорослих професійних планів й оцінок. За умови проведення такої роботи профільне навчання дає можливість сформувати чіткий життєвий план, досягти усвідомлення власного вибору на ранніх етапах становлення кар'єри, що відповідає запитам сучасного суспільства.

Фахівці з вікової психології стверджують, що мрії та фантазії підлітків – це той фундамент, на якому має вибудовуватися майбутній свідомий вибір професійного майбутнього. Очевидно, саме тому побудова кар'єри є навчальним завданням спецкурсу в американській школі. Американська служба шкільної консультації “Тайденс” у своїй діяльності виходить із концепції про професійне становлення Д. Сьюпера, згідно з якою професійний розвиток “складається із серії виборів, що досягають стабілізації лише в середньому віці” (цит. за: [3, с. 67]).

На сьогодні зміст професійної орієнтації в контексті середньої освіти американських шкіл заміняється академічним орієнтуванням. Повномасштабна профільна орієнтація починається з 8-9-го класу, коли учням надається можливість обирати предмети, які їм будуть потрібні для вступу до вишу (або коледжу) або для того, щоб почати професійну діяльність відразу після закінчення школи. Методи і форми організації профільного навчання залежать від типів середніх шкіл (“академічні”, “професійні” та “багато профільні”). Так, наприклад, у багато профільній школі вже з 9-го класу є різні відділення (профілі); найбільш поширені такі: “академічний”, “загальний”, “комерційний”, “індустріальний, сільськогосподарський”. Академічний профіль дає достатню освіту для вступу до університету, а професійні профілі готують учня до безпосередньої практичної діяльності [3; 4]. Дось також може слугувати рекомендацією при влаштуванні на роботу,

оскільки “працевлаштування в США вже давно вважається педагогічною проблемою і включає в себе проектування форм переходу від школи до світу праці та їх змістовне наповнення” [4].

Щоб допомогти учневі визначити професійні здібності та інтереси, консультанти служби “Гайденс” постійно проводять тестування, групові та індивідуальні консультації. У результаті на кожного учня складається досьє, яке містить відомості про його сім’ю, особливості характеру, успішність у навчанні, здібності, інтереси і результати медичного обстеження.

Рекомендації щодо питань навчання учням середніх освітніх закладів може надати фахівець “career-counsellor” – консультант із питань, які стосуються вибору освітніх профілів [2]. Зокрема, за даними, які наводить В. Зінгер, у 2010 р. в США нараховувалося близько 281400 посад career counseling, із них 47% – у загальноосвітніх школах. Департамент праці (the U.S. Department of Labor – DOL) підрахував, що між 2010 і 2020 роками попит на цю професію в США зросте на 34% [5].

На сайтах шкіл США основного ступеня батькам пропонують програми, як допомогти підлітку зробити правильний вибір старшої школи. Підготовку радять починати, коли школяр навчається в 9-му класі [6]. По суті, чинна в США система формування у випускників базової середньої школи готовності до осмисленого та зваженого вибору освітнього профілю має такі складові:

- максимальне сприяння розвитку інтересів та уподобань дітей шляхом залучення їх до факультативів та елективних курсів;
- постійний моніторинг динаміки інтересів та уподобань, інтелектуальних можливостей шляхом тестування та аналізу його результатів, проведення нестандартизованих інтерв’ю та складання евристичних творів;
- спостереження та оцінка темпераменту й характеру учня, його вміння дискутувати, відстоювати власні погляди;
- діагностика навчальних досягнень, залучення здібних учнів до програм вищого рівня складності з окремих предметів та програм радикального прискорення як надання можливості вчитися за універсальними програмами підвищеної складності.

Окремо слід звернути увагу на освітні перехідні програми для випускників базових середніх шкіл (Transition programs). Такі програми поки ще не застосовуються в українській освітній практиці. Загалом вони передбачають ознайомлення майбутніх старшокласників з розкладом, навчальними корпусами старшої школи, системою викладання та індивідуальної звітності учня за обраними предметами. Під такі програми створюються літні табори і семінари. Підлітку допомагають обдумати майбутні зміни, наочно пояснюють відмінності між середньою і старшою школами. Радники-каунслери проводять з підлітками консультації [3; 5].

А втім, прогресивна система формування готовності до свідомого вибору профілю в старшій школі не позбавлена певних недоліків. Заклик “не вчити заради складання тестів” (програма “Race to the Top” Б. Обами, 2009 р.) усе ж не реалізований наразі повною мірою, оскільки саме за результатами тестів академічних досягнень випускників оцінюють самі навчальні заклади та якість учительської праці [5]. Схожа тенденція простежується і в старших класах шкіл України, що може призвести до зниження здатності школярів аналізувати складні тексти та застосовувати знання в нестандартних ситуаціях.

У вітчизняній педагогіці та психології заслуговує на увагу експериментальний доробок лабораторії трудового виховання і профорієнтації Інституту проблем виховання НАПН України за темою “Науково-методичні засади підготовки учнів 8-9-х класів до вибору напряму профільного навчання у старшій школі”. Результатом дослідницької роботи лабораторії за цією темою стало моделювання та апробація змісту й технологій підготовки учнів 8-9-х класів до вибору напряму профільного навчання у старшій школі, на основі яких було розроблено методичку формування готовності учнів основної школи до профільного самовизначення [6; 7]. Спираючись на результати дослідження, науковці сформулювали поняття готовності учня 8-9-го класу до вибору профілю навчання і визначили його як особистісне новоутворення, яке формується в процесі цілеспрямованого “педагогічного впливу й забезпечує узгодження учнем знань про зміст і структуру профільного навчання і їхні вимоги до людини (образ “Я – у світі професій”) зі сформованими та усвідомленими ним у процесі розвитку можливостями й потребами (образ “Я”)” [6, с. 12].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на те, що сьогодні в арсеналі науковців є далеко не одна концепція “готовності до вибору профілю навчання”, досі, на жаль, недостатньо розроблено алгоритм психологічного супроводу, який би забезпечував готовність до свідомого вибору освітнього профілю [8–13]. Ідеться, зокрема, про необхідність створення технологій роботи з прогнозування майбутньої кар’єри, визначення діагностограм для різних освітніх профілів, а також виявлення “слабких ланок” у соціально-психологічній готовності учня до старшої школи.

Така постановка проблеми зумовлена певною мірою конфліктом інтересів, що має місце в сучасному освітньому просторі. Учителі намагаються відбирати в профільні класи старшокласників, які успішні в навчанні і не мають емоційних та поведінкових проблем [8]. Проте така “селекція” суперечить ідеям нової української школи. А ще, як неодноразово зазначалося в публікаціях на цю тему, є ризик того, що при створенні мережі старших шкіл у громадах залишатимуть класи гуманітарного профілю, оскільки це менш затратно. Не секрет, що сьогодні істотно знизилася престижність технічних і природничих спеціаль-

ностей, а результати проходження ЗНО у 2018 році показали системні проблеми викладання предметів фізико-математичного циклу. Отже, є негативний прогноз, що профілізація школи може відбуватися шляхом найменшого супротиву. Це призведе зрештою до роздування предметів гуманітарного профілю і занепаду природничої та фізико-математичної галузі знань.

Мета статті: розглянути та обґрунтувати поняття “профільна орієнтація” і “готовність до свідомого вибору освітнього профілю” як нерозривно пов’язані з майбутнім професійним самовизначенням молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ключовим поняттям у профільному орієнтуванні є допрофесійне самовизначення старшокласників як результат обмірковування, становлення ціннісних орієнтацій та приймання школярами відповідних рішень щодо продовження освіти. Мотиваційний аспект відображає динаміку мотивів вибору старшокласниками свого шляху, своєї подальшої освітньої траєкторії, усвідомленість здійсненого вибору та відповідальність за нього. Процесуальний аспект характеризує динаміку цілепокладання, рефлексії учня під час вибору профілю старшої школи і коригування своїх намірів. Особистісний аспект відображає єдність особистісного і соціального аспектів планування завершення середньої освіти з огляду на становлення суб’єктної позиції учнів.

Описані вище компоненти і критерії означеного новоутворення дають змогу уточнити зміст поняття “показники сформованості готовності учнів 8-9-х класів до свідомого вибору профілю навчання”. По-перше, це ступінь адекватності оцінювання випускником своїх можливостей, інтересів та нахилів з погляду вимог профільної освіти. По-друге, це рівень знань учня про зміст та організаційні умови здобуття освітнього профілю. По-третє, це емоційна привабливість для учня профільних дисциплін, стійкий інтерес до вивчення відповідного циклу споріднених предметів. Слід зазначити, що ієрархічність мотивів вибору учнем відповідного профілю навчання є свідченням усвідомлення ним цього вибору.

На думку О. В. Мельника і колег, “... лише одного прийняття рішення про вибір профілю навчання недостатньо, тим більше недостатньо зіставлення, накладення або ж проєкції вимог профілю навчання та бажання і можливостей особистості. Лише в процесі узгодження, коли одночасно змінюється дитина і зростають вимоги профілю навчання, у повній мірі включаються механізми самопізнання, самооцінки і самовдосконалення особистості, виробляється та приймається нею стратегія і тактика поведінки на ринку освітніх послуг” [6, с. 8].

Отже, можемо визначити сукупність психолого-педагогічних завдань, які забезпечували б реалізацію свідомого вибору. Це розвиток умінь учня організувати власну життєдіяльність, виробляти алгоритм набуття обраного профілю та складати план особистого професійного старту після закінчення школи.

Ми виходимо з припущення, що в групі школярів, які обрали профіль навчання усвідомлено, керуючись мотивацією інтересу до цього профілю, є істотні відмінності. Такі відмінності, що являють собою психологічні портрети, достовірно відрізняють учнів різних профільних класів між собою. Критерієм хорошої адаптації до вимог обраного профілю навчання є ступінь прояву учнем самостійності, наполегливості в процесі навчально-практичної діяльності на заняттях відповідного циклу, прояву ним вольової активності в процесі подолання труднощів.

Поряд з особистісними змінами старшокласників великі зміни в новій профільній школі мають відбутися в перепідготовці та підвищенні кваліфікації директорів, заступників директора, вчителів. Освітні менеджери та вчителі старшої школи опануватимуть нові для них ролі коуча, фасилітатора, модератора надання допомоги в здійсненні індивідуальної освітньої траєкторії старшокласників. Уперше термін “фасилітатор” запропонував К. Роджерс у 80-х роках ХХ ст. Роджерс уже тоді обстоював ідею школи, у якій діти мали б вибір, що вивчати, і були самостійними у виконанні завдань. Учитель ставав помічником, а підлітки самі обирали, що їм вивчати, та приймали рішення, який проект вони будуть виконувати. Багато вчителів побоювалися цих інновацій, але, як показала практика, діти були мотивовані на виконання таких завдань. Зі слів однієї вчительки, коли вона захворіла і переймалася тим, що діти в її класі нічого не робитимуть, вони на її велике здивування, самі виконали проект [9]. На нашу думку, уже тоді було доведено доцільність надання учням більшої свободи у виборі змісту навчання.

По завершенні базової середньої освіти учень, в ідеалі, буде усвідомлювати, які ціннісні орієнтири лежать в основі його майбутнього вибору, спиратися на сильні риси свого характеру, відчувати відповідальність за результати своєї діяльності. Більша особистісна зрілість школяра створює механізми для усвідомленого прийняття ним рішення про напрям подальшої освіти. Згідно із задумом реформи, результати навчання в базовій середній школі будуть оцінюватися в ході державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання. У межах нової профільної освіти старшокласник зможе обирати один із двох напрямів навчання:

- академічне, із поглибленим вивченням окремих предметів, що передбачає подальше навчання в університеті;
- професійне, яке поряд із здобуттям повної загальної середньої освіти забезпечує отримання першої професії (що не обмежує можливість продовження освіти) [1].

Здобуття профільної середньої освіти за академічним спрямуванням буде здійснюватися в академічних ліцєях – як правило, в окремих закладах освіти. Буде створено мережу академічних ліцєїв на зразок мережі професійних ліцєїв, тобто третій ступінь школи буде відокремлено від другого ступеня. Передбачається, що в академічних ліцєях

перший рік навчання буде перехідним. На цьому етапі учень ще зможе змінити профіль навчання. Учні матимуть право обирати не лише предмети, а й рівні їхньої складності.

В освітніх програмах, очевидно, важливо створювати умови для засвоєння інтегративних компетентностей. Учні, які спочатку вступили до професійного ліцею, а потім зрозуміли, що їм це не подобається, матимуть можливість повернутися до поглибленого вивчення предметів в академічному ліцеї. Учні, які закінчили професійний ліцей, повинні мати можливість навчатися далі за бажанням і потребою.

Щоб з'ясувати думку учасників освітнього процесу щодо таких ідей профільного навчання в старшій школі, було проведено опитування батьків та учнів Металургійного району м. Кривого Рогу. Анкета містила такі питання:

1. Як Ви ставитеся до перспективи запровадження в загальноосвітніх школах 12-річного терміну навчання?

2. Як Ви ставитеся до профільного навчання у старшій школі?

3. Чи підвищить, на Вашу думку, якість середньої освіти запровадження у загальноосвітніх школах 12-річного терміну навчання?

4. Чи можете Ви сказати, що відчуваєте особисту зацікавленість у реформуванні середньої освіти в Україні?

5. Чи вважаєте Ви необхідною інтеграцію вітчизняної освіти до європейського освітнього простору?

6. Чи згодні Ви з такими судженнями?

6.1. Істотне збільшення обсягу знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного включення в життя суспільства, потребує й більшого часу на їх засвоєння.

6.2. Подовження терміну шкільного навчання до 12 років послабить зацікавленість дітей у навчанні, а школа перетвориться на "клуб знайомств".

6.3. Перехід до 12-річного терміну навчання надасть доступ до якісної освіти більшій кількості дітей.

6.4. Подовження терміну навчання в загальноосвітній школі позитивно вплине на якість отриманих знань.

6.5. У результаті запровадження 12-річного терміну навчання ми матимемо погано освічених дорослих людей, які поповнять армію безробітних або дешевої робочої сили.

6.6. Запровадження 12-річки сприятиме інтеграції вітчизняної освіти до європейського освітнього простору.

6.7. Збільшення терміну шкільного навчання за європейським зразком до 12 років не виправдовує себе в українських реаліях, є недоречним та фінансово не вигідним.

6.8. Додатковий 12-й рік навчання дасть змогу збалансувати програми і розвантажити учнів, позбавивши їх громіздких домашніх завдань та великої кількості уроків.

6.9. Спершу необхідно змінити систему підготовки та підвищення кваліфікації вчителів, систему оплати їхньої праці, а вже після того реформувати шкільне навчання.

Вибірку було розділено пропорційно (50:50) на дві підгрупи за віком: дорослі особи (батьки учнів) і молодь (старшокласники). Загальна кількість опитаних – 110 осіб, з них 62 особи – жінки і 48 – чоловіки. Вік опитаних батьків – від 36 до 49 років, вік старшокласників – 15-17 років.

У результаті дослідження виявлено основні тенденції у ставленні батьків та учнів до профільного навчання в старшій школі (рис. 1; 2).

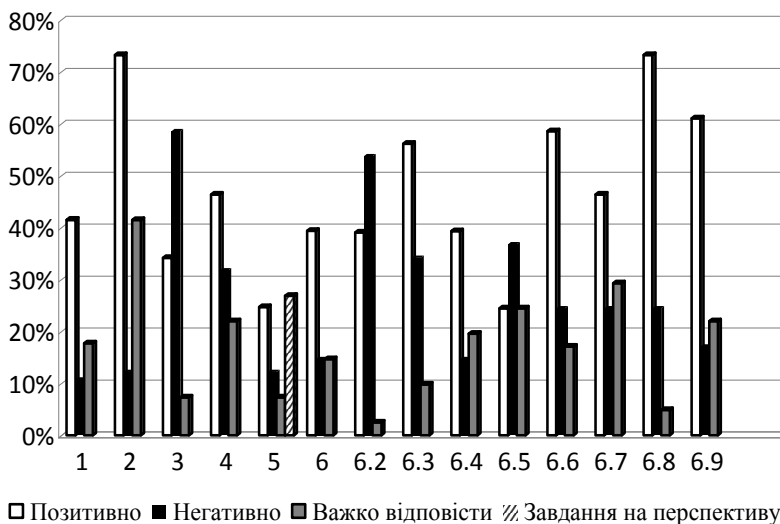

Рис. 1. Результати опитування батьків: основні тенденції

Основні тенденції можна сформулювати таким чином:

1. Є суттєва різниця в поглядах та ставленні старшокласників двох класів та їхніх батьків, що підтверджує важливість мікросоціальних чинників (соціально-психологічного клімату в класі, конформності старшокласників та їхньої залежності від поглядів референтної групи, сприймання батьками академічної успішності юнака чи дівчини), а також чинника професійної успішності самих батьків та їхніх поглядів на значення освіти в житті власних дітей.

2. У цілому питання подовження терміну освіти в старшій ланці школи та прогнозування соціальних наслідків має у батьків більш песимістичний “сценарій”, ніж у їхніх дітей.

3. У ставленні до зміни моделі старшої школи наразі спостерігається широкий діапазон думок, невиробленість сталої суспільної

думки, що свідчить про необхідність активної інформаційної кампанії щодо ідей реформування освіти.

4. Профільне освітнє орієнтування нерозривно пов'язане з особистісним самовизначенням старшокласників і формуванням на цій основі у них “я-образу”, тобто уявлень про свої індивідуальні риси, особистісну детермінацію планів і перспектив у майбутньому.

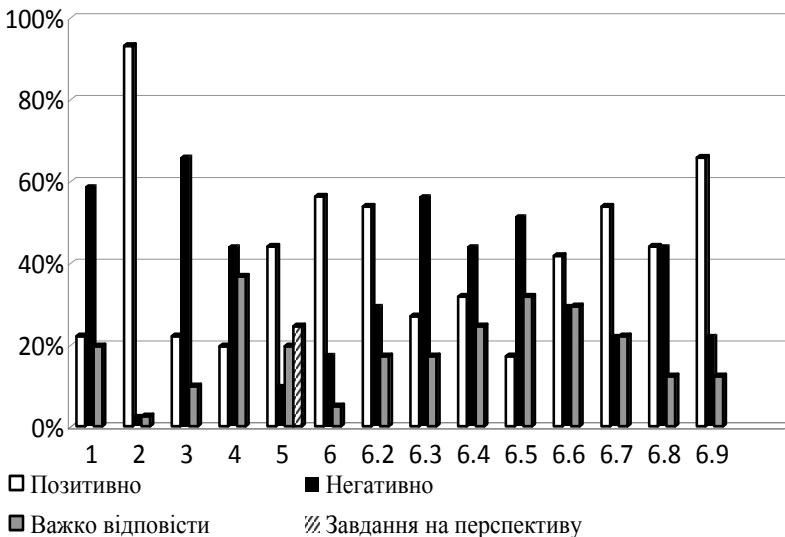

Рис. 2. Результати опитування старшокласників: основні тенденції

Висновки. Психологічні проблеми свідомого вибору майбутнім старшокласником профільного навчання зумовлені кількома суперечностями:

- між психодіагностичним підходом, якому віддається перевага при виборі профільного навчання, і реальними цілями профільного навчання;
- між змістом нових освітніх стандартів і реальними способами відбору в профільні класи;

– у більшості випадків профіль навчання обирає не сам школяр, а його батьки; у результаті є ризик мотиваційної кризи, яку раніше описували як своєрідний “мораторій” на дорослішання. Якщо говорити про старшу школу, то це може вилитися в необхідність для батьків шукати для своїх дітей репетиторів, проти чого, власне, і спрямована ідея НУШ щодо профілізації викладання в старших класах.

Виявлені суперечності дають змогу конкретизувати науково-прикладну проблему: завдання профільного освітнього орієнтування на сьогодні вирішується переважно за допомогою психодіагностики структури здібностей або навчальної успішності учнів без урахування

особливостей мотивації і поза психологічно обґрунтованим дослідженням індивідуально-типологічних, нейрофізіологічних, особистісних і мовленнєвих характеристик, що впливають на адекватність вибору напрямку профільного класу. До того ж завдання професійного орієнтування змішуються із завданнями профільного орієнтування.

Перспективи дослідження полягають у подальшому пошуку детермінант вибору профілю навчання не тільки серед уже досить добре досліджених нахилів та інтелектуальних характеристик, а й серед інших, досі не враховуваних, особистісних та мотиваційних чинників. Не менш важливим завданням є створення узагальненої моделі профільної орієнтації як психолого-педагогічної технології, що відповідає завданням нової української школи.

Список використаних джерел

1. Про освіту. № 2145-VIII. (2017).
2. Gillies, R. M. (2004). The effects of cooperative learning on junior high school students during small group learning. *Learning and Instruction*, 14(2), 197–213.
3. Авчиннікова, Г. Д., & Білецька, І. О. (2015). *Профільна диференціація навчання учнів старшої школи США*. Умань: ФОП Жовтий О. О.
4. Морін, О. Л. (2011). Зміст і педагогічні засоби підготовки учнів 8–9-х класів до вибору профілю майбутнього навчання. *Професійна орієнтація: теорія і практика*. Вид. друге (с. 22–32). Івано-Франківськ: Тіповіт.
5. Зингер, В. А. (2003). *Аттестация учащихся в школьном образовании США* (Дис. канд. пед. наук). Российский государственный педагогический университет им. А. И. Герцена, Санкт-Петербург.
6. Мельник, О. В., Ткачук, І. І., Гуцан, Л. А., & Морін, О. Л. (2010). *Щоденник вибору профілю навчання*. Київ.
7. Мельник, О. В. (2010). Організаційно-методичні засади формування в учнів 8–9-х класів готовності до вибору напрямку профільного навчання у старшій школі. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 14(1), 260–271.
8. Кравцов, С. С. (2007). *Профильное обучение: теория и практика*. Москва: Готика.
9. Роджерс, К., & Фрейберг, Дж. (2002). *Свобода учиться = Freedom to learn*. Москва: Сенс.
10. Морозова, М. В. (2012). Профессиональная ориентация на старшей ступени общеобразовательной школы США как залог успешного профессионального самоопределения. *Профессиональное образование в России и за рубежом*, 4(8), 31–34. Взято с <http://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-orientatsiya-na-starshey-stupeni-obscheobrazovatelnoy-shkoly-ssha-kak-zalog-uspeshnogo-professionalnogo>.
11. Москалик, Г. Ф. (2005). Організація проблеми профільного навчання в сучасному освітньому закладі: регіональний аспект. *Імідж сучасного педагога*, 1–2 (50–51), 34–38.
12. Припотень, В. (2010). Національні проблеми та зарубіжний досвід професійної освіти та профорієнтації молоді. *Вісник КНТЕУ*, 5, 120–127.
13. Terman, L. M. (1989). *The Intelligence of School Children*. Wash.

References

1. Pro osvitu [About education]. № 2145-VIII. (2017) (ukr).
2. Gillies, R. M. (2004). The effects of cooperative learning on junior high school students during small group learning. *Learning and Instruction*, 14(2), 197–213.
3. Avchinnikova, H. D., & Biletska, I. O. (2015). *Profilna dyferentsiatsiia navchannia uchniv starshoi shkoly SShA* [Profile differentiation of students from the US high school]. Uman: FOP Zhovtyi O. O. (ukr).
4. Morin, O. L. (2011). Zmist i pedahohichni zasoby pidhotovky uchniv 8–9-kh klasiv do vyboru profiluu maibutnoho navchannia [Content and pedagogical means of preparing students of the 8-9th grade to the choice of the profile of future education]. *Profesiina oriientatsiia: teoriia i praktyka*. Second edition (pp. 22–32). Ivano-Frankivsk: Tipovit Publ. (ukr).
5. Zynger, V. A. (2003). *Student Attestation in US School Education*. (Master's thesis). Rossiyskiy gosudarstvennyy pedagogicheskii universitet imeni A. Y. Gertsena. St. Petersburg (rus).
6. Melnyk, O. V., Tkachuk, I. I., Hutsan, L. A., & Morin, O. L. (2010). *Schodennyk vyboru profiluu navchannia* [Diary of the choice of study profile]. Kyiv (ukr).
7. Melnyk, O. V. (2010). Orhanizatsiino-metodychni zasady formuvannia v uchniv 8–9-kh klasiv hotovnosti do vyboru napriamu profilnoho navchannia u starshii shkoli [Organizational-methodical principles of formation in the pupils of 8-9 classes of readiness to choose the direction of profile education in high school]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 14(1), 260–271.
8. Kravtsov, S. S. (2007). *Profilnoye obuchenye: teoriya i praktika* [Professional education: theory and practice]. Moscow: Gotika Publ. (rus).
9. Rogers, C. R., & Freiberg, H. J. (2002). *Svoboda uchitsya = Freedom to learn*. Moscow: Sens Publ. (rus).
10. Morozova, M. V. (2012). Professionalnaya orientatsiya na starshey stupeni obscheobrazovatelnoy shkoly SShA kak zalog uspeshnogo professionalnogo samoopredeleniya [Professional orientation at the senior level of the US secondary school as a guarantee of successful professional self-determination]. *Professionalnoye obrazovaniye v Rossii i za rubezhom*, 4(8), 31–34. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-orientatsiya-na-starshey-stupeni-obscheobrazovatelnoy-shkoly-ssha-kak-zalog-uspeshnogo-professionalnogo> (rus).
11. Moskalyk, H. F. (2005). Orhanizatsiia problemy profilnoho navchannia v suchasnomu osvitnomu zakladi: rehionalnyi aspekt [Organization of the problem of profile education in a modern educational institution: a regional aspect]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 1–2 (50–51), 34–38 (ukr).
12. Prypoten, V. (2010). Natsionalni problemy ta zarubizhnyi dosvid profesiinoi osvity ta proforiientatsii molodi [National problems and foreign experience of professional education and guidance of young people]. *Visnyk KNTEU*, (5), 120–127 (ukr).
13. Terman, L. M. (1989). *The Intelligence of School Children*. Wash.